

Gáspár György

Gálfalvi György és az Igaz Szó

(1970–1989)

„Úgy mentem oda, hogy majd magam mellé állítom
az egész szerkesztőséget...”

(Gálfalvi György)

Gálfalvi Györgyöt a kolozsvári egyetemi tanulmányok, fiatalkori élmények és a bukaresti *Ifjúmunkás*nál eltöltött évek után jó (néha ugyan rossznak érzett) szerencséje az *Igaz Szó* szerkesztőségébe vezérelte.

Az *Igaz Szó* a kolozsvári *Almanach* utódjaként 1953–1989 között Marosvásárhelyen kiadott szépirodalmi folyóirat volt. 1969 januárjától az Román Szocialista Köztársaság Írószövetségének havi folyóirata. Főszerkesztője a lap Marosvásárhelyre költöztetésétől Hajdú Győző. Az évek során több főszerkesztő-helyettes váltotta egymást: Gagyi László, Gálfalvi Zsolt, Papp Ferenc, Márki Zoltán, Sütő András; 1970 májusától Jánosházy György. Szerkesztőként dolgozott a folyóiratnál Deák Tamás, Élteszló József, Erőss Attila, Izsák József, Kiss Jenő, Majtényi Erik, Nagy Pál, Oláh Tibor, Szemlér Ferenc, Szilágyi Domokos.

A kor romániai magyar irodalmának jelentős képviselői az *Igaz Szó* hasábjain jelentek meg. A folyóirat közölte többek közt Sütő András *Anyám könnyű álmot ígér* című naplójegyzeteit, drámái közül az *Egy lócsiszár virágvasárnapját*, a *Csillag a máglyánt* és a *Káin és Abel*t, valamint a *Vidám sirató egy bolyongó porszemért* című játékot; itt kapott nyilvánosságot Székely János három drámája, a *Caligula helytartója*, a *Hugenották* és a *Vak Béla király*, valamint Deák Tamás drámája is, *Az érsek imája*.

Fennállása alatt – a lehetőségek szerint – utat nyitott az új művészi kísérletezéseknek. A *Forrás* első nemzedékének, az 1960-as, majd az 1970-es években feltűnt fiataloknak is igyekezett műveik közlésével, kerekasztal-beszélgetéseken és irodalmi színpadon fellépést biztosítani, aminek helyszíne az *Igaz Szó* Irodalmi Köre és Színpada, továbbá a szerkesztőség gyűléstermében rendezett Műhely-találkozók voltak. Az 1970-es években gyakoribbá váltak a „Növekvő nemzedék” és az „Irodalmi körök műhelyében” című rovatok, majd az irodalmi körökkel külön-külön folytatott párbeszéd.

A folyóirat a klasszikus műfajok mellett fontos szerepet töltött be az esszé műfajának felkarolásában, új reneszánszát hozta a szociográfiának, irodalmi riportnak és a memórirodalomnak. Képi megjelenésére, illusztrációira is nagy súlyt fektettek. Gy. Szabó Béla a szerkesztőség kérésére készítette el fametszetben a stilizált Apáczai-fejet, amely az

Részlet Gáspár György kiadás előtt álló monográfiájából

Az írás közlésével szeretettel köszöntjük szerkesztőségünk barátját, a 75 éves Gálfalvi Györgyöt.

olvasó ember jelképeként az 1957. januári számtól kezdődően került a folyóirat fedőlapjára, majd később a címlapra.

„...rajtunk, egykori szerkesztőkön, munkatársakon, alkalmazottakon is múlik az, nem kis mértékben, hogyan őrizzük meg ennek a korszaknak az irodalmát, s benne az Igaz Szó emlékét. Az Igaz Szó nem egyik vagy másik főszerkesztő, avagy a kommunista párt lapja volt, hanem igenis a romániai magyar írók folyóirata volt elsősorban, és ők ezt komolyan vették – írta egy visszaemlékezésében Kuti Márta, a lap egykori korrekтора, később tördelő- és olvasó-szerkesztője.¹

Gálfalvi György sorsának alakulásához, az *Igaz Szó*hoz kerüléséhez nem kis mértékben járult hozzá, hogy 1969 szeptemberében összehívtak egy konferenciát Bukarestben, ahol a romániai magyar írók megvitatták a romániai magyar irodalmi lapok helyzetét. Ide – mint a fiatalabb korosztály képviselőit – meghívták az *Iffjúmunkás* szerkesztőit is. A konferencián Gálfalvi György – nem hazudtolva meg korábbi önmagát – felszólalása elején amolyan, a régi egyetemista időkből hozott hangnemben, Gaál Gábor Kör-ös hetykeséggel azzal nyitotta mondandóját, hogy bár személyesen nem ismeri az *Utunk* és az *Igaz Szó* főszerkesztőit, de mindazok alapján, amit a folyóiratokból olvas, úgy véli, hogy nem tisztességes emberek. Mert egészen más dolgokról van szó az irodalomban, egészen más várnak el az olvasók stb. stb. Felszólalása végén a nagy tekintélyt élvező Méliusz József, akivel addig nem volt személyes ismeretsége, a nyilvánosság előtt látványosan megölelte. „És aztán ő is hozzászólt, és rátett egy lapáttal” – emlékszik vissza Gálfalvi György. Persze a vita nagy hullámokat kavart. Annak azután, hogy Hajdú Győző az *Igaz Szó*hoz hívta, az egyik indoka éppen ez a felszólalás volt: mintegy bizonyítva tágkeblűségét, gesztust akart gyakorolni a fiatalabb, reformokat követelő írógeneráció irányába. Nem volt mellékes, hogy közismert volt Gálfalvi György tekintélye kortársai, a *Forrás* második nemzedéke körében, írásai már korábban is figyelmet keltettek. Például elsőik között ő írt 1970-ben Sütő András frissen megjelent naplóregényéről, *Az anyám könnyű álmot ígért*ről, ami az *Iffjúmunkás* IM mellékletében jelent meg.

1970 májusában Marosvásárhelyen Hajdú Győző felajánlja, hogy legyen az *Igaz Szó* szerkesztője, amit akkor még Gálfalvi György elutasít. Főként azért, mert bár Bukarestből már el akart jönni (az *Iffjúmunkás* szerkesztőségében egyre több konfliktus terhelte helyzetét), de abban reménykedett, hogy Kolozsvárra, ahová a szép emlékű diákek is kötődtek, talál munkát, és főként lakást. Másrészt – mint elmondta – Marosvásárhelyhez, a szülővárosához nagyon bonyolult kapcsolat fűzte: sokáig nem szerette a várost. (Azóta ez régen megváltozott, jó ideje már nagyon szereti, sőt élete egyik legbölcsebb döntésének tartja, hogy visszaköltözött. Ennek történetét, és saját lélektani építkezését megírta 1984-ben egy szép lírai önvallomásban.)² Harmadsorban Huszár Sándor, az akkor alakuló bukaresti hetilap, *A Hét* alapító főszerkesztője is hívta szerkesztőnek. Lényegében már megegyeztek, amikor Gálfalvi bátyját, Zsoltot, bár nem pályázott rá, kinevezték *A Hét* főszerkesztő-helyettesének, így öccse számára ez a lehetőség kútba esett.

Ebben a megváltozott helyzetben, amikor sem a Kolozsvárhoz, sem a bukaresti hetilaphoz fűződő terve nem valósult meg, továbbá még mindig hajtotta az *Iffjúmunkástól*

1 Kuti Márta: *Két damasztzalvéta avagy: Rekviem az 50 éves Igaz Szóért.* (Színekép. 2003. november 15–16.)

2 Gálfalvi György: *A bennem épülő város.* In: uő: *Találkozásaink.* Irodalmi publicisztika. (Bukarest. Kriterion Könyvkiadó. 1989. 131–133. o.)

való elszakadás kényszere, újra felkeresi – ezúttal Bukarestben – Hajdú Győző és Jánosházy György, aki akkor már a lap főszerkesztő-helyettese volt, és megismétlik ajánlatukat az *Igaz Szó*hoz szerződtetésével kapcsolatban. Gálfalvi György most már elfogadja, azzal a feltétellel, hogy nem kell Marosvásárhelyre költöznie; ő lesz a folyóirat bukaresti szerkesztője. Döntésében befolyásolta, hogy így kötetlenebbé vált a munkaideje, a lap folyóiratjellegénél fogva nagyobb teret kaphatnak majd szociografikus írásai, és segíthet az addig eléggé háttérbe szorított kortársai, a *Forrás* második nemzedéke, és a még fiatalabbak írásainak megjelentetésében.

1970. november 1-jétől tehát beállt a laphoz bukaresti szerkesztőnek. Elsődleges feladata az volt, hogy a bukaresti szerzőktől kéziratokat szerezzen. Ezenkívül az is, hogy nemzedéktársait mozgósítsa, tőlük is kérjen kéziratokat. Ez utóbbi a korábban elképzeltetekhez képest nem ment mindig zökkenőmentesen: egy-egy megszerzett írást néha csak (nem ritkán indulatos hangnemű) vita után sikerült elfogadtatnia szerkesztőtársaival, vagy még úgy sem. Csalódásként élte meg, hogy nemzedéktársainak szimbolikus értékű versei gyakran nem az *Igaz Szó*ban jelentek meg. Például Király László első kötetének címadó versét (*Vadásztánc*) visszaadta Székely János – aki Gálfalvi György szerint is kiváló ízlésű és rendkívüli tudású szerkesztő volt –, nem politikai, nem is nemzedéki problémák, hanem ízlésbeli okokból. Így ezek többnyire az *Utunkban* jelentek meg. A viták a szerkesztők és nemzedéktársai között „a hitvallásaink közötti különbségekből adódtak. Nem valami verbális hitvallásról volt szó, hanem a költészetbe emelt izlésvilág volt más. Székely János, akit rendkívül nagyra tartok, nem kedvelte ezt a sajtótartást. Hajdú Győző pedig kifejezetten veszélyesnek tartotta »a felelőtlen pofázást«. Nehéz volt ezt az ellentétet feloldani, mert én is felelőtlenül pofáztam.”³

A bukaresti évekhez képest jelentős változást hozott Gálfalvi György és családja életében, amikor 1971. november 1-jétől visszaköltöztek Marosvásárhelyre.

Ennek egyik oka anyagi természetű volt. Az *Ifjúmunkás*nál ha megjelent írása, akkor bizonyos tarifa szerint egyfajta honoráriumot, accordot is fizettek. Ha riportútra utazott, márpedig elég sokat utazott, akkor utazási költséget és napidíjat is fizettek. Mindezt nem fizették az *Igaz Szónál*, tehát anyagilag a lapváltással nem járt jól. Egy másik nyomós érv az volt, hogy hamarosan megérkező második gyerekük kapcsán el kellett gondolkozniuk a család jövőjéről, a lányok nevelése, szellemi fejlődése szempontjából a legkivánatosabb magyar nyelvű és szellemiségű környezet és közeg kiválasztásáról, biztosításáról, amire Bukarestben nem láttak kellő garanciát. Harmadsorban – a kétségtelen előnyökkel járó, „főnök nélküli” kötetlen munkaidő mellett is – egyre jobban hiányzott a közös szerkesztőségi munka légköre, hangulata, a társaság, hiszen Bukarestben teljesen egyedül, társtalánul volt a szerkesztőségben. Ráadásul így nem is tudott részt venni a tényleges szerkesztői munkában sem.

Bár bátyja, Zsolt, aki közel másfél évtizedig dolgozott az *Igaz Szónál* szerkesztőként, majd főszerkesztő-helyettesként Hajdú Győző mellett, előre figyelmeztette, hogy ez a közvetlen szerkesztőségi munka nem lesz konfliktusmentes, ebből bonyodalmak fognak származni, és bár Gálfalvi Györgynek voltak már ilyen természetű rossz tapasztalatai az *Ifjúmunkás*nál is, de tele volt energiával, és bízott képességeiben. Eltökélttségére és elszántságára utalnak egy korábbi beszélgetésben elmondott mondatai is: „Úgy mentem oda, hogy majd magam mellé állítom az egész szerkesztőséget – az lehetetlen, hogy

3 *Életútinterjú Gálfalvi Györggyel*. Készítette Gáspár György. (Bp. PIM. 2007. CD 1181, CD 1182, CD 1183)

ne lássák, milyen gazemberrel van dolguk – és én azt hittem, esélyem van.”⁴ Az Igaz Szó szerkesztőségét akkor a következő munkatársak alkották: Hajdú Győző főszerkesztő; Jánosházy György, a hat nyelven beszélő kritikus, irodalomtörténész, főszerkesztő-helyettes (kritikai rovat); Székely János író, drámaíró a költészeti rovat „nagy tudású, kiváló szerkesztője, emellett mintaszerű, lelkiismeretes ember. Ha valaki írt neki tíz sort, akkor válaszolt neki egy kétoldalas levélben, és elmagyarázta, hogy miért dilettáns. Ízlése vitatható volt, de vállalta konzervatívizmusát” – emlékezett később vissza Gálfalvi György. Papp Ferenc vezette a prózarovatot (Gálfalvi György róla írta a szakdolgozatát 1965-ben). „Valamikor a sematizmusnak és a szocialista realizmusnak lehetett volna a klasszikusa. Négy osztálya és három szakiskolája volt, két évig a donyecki bányákban volt hadifogoly. Hazatérte után azonnal belépett a Román Kommunista Pártba, aminek sokáig híu katonája volt. 1956-ban véresszájúan kiállt a forradalom ellen írásban és tettben: piszollyal a kezében járta a gyárakat.”⁵ Ugyanakkor, legalábbis Gálfalvi Györgynek tett, egy későbbi lelkiismereti válságáról tanúskodó meghasonlósos vallomásában arról beszélt, hogy ’57-ben rájött: valójában nem kommunista. „A Lehullt az első hó című kisregényével kezdődött meg az olvadás a romániai magyar irodalomban” – emlékszik Gálfalvi.⁶ Mindazonáltal – ideológiai bizonytalankodása ellenére is – ő volt a lapnál a párttitkár azokban az időkben is, amikor írónk odakerült. Mi sem bizonyítja jobban, hogy nem volt személyes hatás nélküli politikai szerepvállalása, mint az a tény, hogy Gálfalvit meggyőzte arról: szükség-szerű belépése a pártba, mert látja, hogy sem ő, sem Gálfalvi György nem kedveli Hajdú Győzőt, de annak érdekében, hogy eredményesen léphessenek fel ellene, kellő meggyőző ellenerőt képviselhessenek vele szemben, különösen a mozgalmon belül van szüksége egy segítőtársra. És Gálfalvi be is lépett.

Élete során összesen három pártnak volt tagja: az RKP-nek, az MDF-nek és az általa is alapított RMDSZ-nek. Párttagsági könyveit megtartotta, sőt, a mai napig egymás mellett tartja dolgozószobájában egy közös polcon. Mint egy másik interjújában elmondta: „Egyformán idejét múlt, de mind a három ott van, butaságom történetének és beavatkozási viselkedésemnek a dokumentációjaként. Semmi mentséget nem tudok a magam számára felhozni, és nem is akarok. Mi annak idején, a ’60-as években, a fiatal íróbarátaimmal, akiket az irodalomtörténet a Forrás második nemzedékeként tart számon... reformkommunisták voltunk, és hittünk abban, hogy a világ megreformálható, de ebben a hitünkben úgy finoman szólva csalódnunk kellett, és pofára estünk.../ nem nekifutásból voltunk hülyék, hanem helyből, saját magunkat manipuláltuk.”⁷

A szerkesztőség tagja volt a „rendkívül okos” és művelt Éltető József is, aki francia szakot végzett, és a *Kitekintés* című világirodalmi rovat gazdája volt. Amúgy, mivel Hajdú Győző nem tudott jól románul, ő írta meg helyette a főszerkesztő beadványait, leveleit ékes román nyelven.

A Gálfalvi Györggyel egy időben felvett Panek Zoltán lett a kolozsvári szerkesztő, míg Farkas Árpád a sepsiszentgyörgyi. Gálfalvi átvette a kritika-rovatot, ami több lábón állt. Része volt a Fórum, amiben a hosszabb kritikák, a Szemle a rövidebb

4 Interjú Gálfalvi Györggyel. Készítette Tóbiás Áron. (Lendva. 1994. PIM, K01799)

5 Életútinterjú Gálfalvi Györggyel. Készítette Gáspár György. (Bp. PIM. 2007. CD 1181, CD 1182, CD 1183)

6 (Uo.)

7 Kádár Magor: *Barátnak mehető, alattvalónak alkalmatlan.* Interjú, 2003. (In: Gálfalvi György: *Kacagásaink.* Emlékiratok. Nagyvárad – Bp. Holnap Kulturális Egyesület – Noran Libro Kiadó. 2016. 226–227. o.)

recenziókkal, a vitaanyagoknak teret adó Disputa, a hosszabb lélegzetű tanulmányok, amik a rovaton kívül, a lap vezető írásai között szerepeltek, és az irodalomtörténeti írásokat felvonultató Dokumentum rovat. Továbbá az „Írók albumába” sorozat, amely fényképekkel és vonatkozó tanulmányokkal mutatta be egy-egy író műhelyét. Ezenkívül megkapta a szociográfiai rovatot is. 1970 és '74 között huszonhat szociográfiai írást közöltek a lapban. Ez idő alatt megpróbálták egy másfajta szemléletű, a korábbi dogmatikusságot nélkülöző írásmódot kialakítani. És komoly vitáknak is helyet adtak. Például a „Kesztyűként” elhíresült vitának, amit Csiki László írása indított, fiatalos hévvel.

„Arra gondolok, mit szólnának, ha egy huszonhat éves fiatalember írná meg az emlékiratait... A Forrás-nemzedék legutóbbi évjárataival szeretnék foglalkozni, mert 100 év távlatából sem döntötték el, hogy valójában miben áll a nemzedéki kérdés a romániai magyar irodalomban. /.../ Nyilatkozhatok-e én egy nemzedék nevében? Hiszen a fiatalok végre-valahára szerencsésen kezdtek különbözni egymástól /.../ saját egyéniségünket védelmeztük a többiekkel szemben, mikor – nosztalgikusan vagy tragikusan, mindegy – a magunk ellentétének neveztük a társainkat.”⁸ És íme, az a bizonyos odadobott kesztyű: a kortársait, a fiatal írókat szellemi műveletlenségük miatt ért vádakkal szemben felveti, hogy pl. tananyagjukból hiányoztak fontos írók és életművek: „Tamási Áron csak egy bevezetőlecke felfelmondatos felsorolásában szerepelt /.../ az irodalom csak a konkrét ideológiai szolgálatnak az eszköze volt. /.../ Mennyiben jelentett a tananyagnak megfelelő irodalom – akár az ötvenes évek becsületesen ügyszolgáló irodalma – szakadást az egész romániai magyar irodalom természetes folyamatában, hogyan történt meg a forma (!) felszabadítása az első Forrás-évjárat által, és hogyan vállalta a népszolgálat ügyét és eszméjét a második Forrás-nemzedék. Kimutatható lenne – ha mostanában úgyis annyit cibáljuk egymás gallérját »gyökérügyben« –, hogy a fiatalok, szinte az előttük járó nemzedék feje felett, a két világháború közötti romániai magyar irodalomhoz kapcsolódnak. Mit hoztak – és hoztak-e – újat etikában, eszmeiségben a fiatalok?”⁹

Ugyanebben a lapszámban kapott szót Kántor Lajos, a Forrás első nemzedékéhez tartozó irodalomtörténész, kritikus a válasza: „Noha írásából teljességgel hiányzik a körültekintés, a higgadt mérlegelés (ami költőnek bizonyos fokig megbocsátható), kár volna azzal büntetni a vitát provokálni akarót, hogy nem figyelünk oda kesztyű-dobó gesztusára; hiszen a kérdések, amelyeket érint, irodalmunk valódi kérdései, még ha az arányok, a nemzedéki határok felvázolásában Csiki jelentősen téved is. /.../ fogadjuk el Csiki László kategorizálását /.../ a Forrás-nemzedék kettéosztását, az irodalomba-betörés ideje alapján. /.../ merev határokat vonni az irodalomban nem igen lehet, mégis valahol a hatvanas évek közepén, 1964–1965-ben jelölhetjük meg a választóvonalat e két nemzedék között. /.../ Szőcs Kálmán vagy Palocsay Zsigmond, Kádár János – akik a »köztes« területre kerültek, legalább annyira megérdemlik a figyelmet, mint a szerencsésebb utánuk vagy esetleg előttük érkezettek. /.../ Csiki megfogalmazása... amikor a jogfolytonosságot a Forrás újabb évjáratainak követeli, sok mindentről megfélekedzik. Többek között arról, hogy alkotóereje teljében lévő jó néhány írónk, /.../ Nagy István vagy Bartalis János, Horváth Imre, Méliusz József, Horváth István, Kiss Jenő, Bözödi György, Olosz Lajos személyében is képviseli a két világháború közötti irodalom folytonosságát. És miért tagadnánk meg a kapcsolódást Sütő Andrástól vagy Szabó Gyulától; vajon nekik nincs közük Tamásihoz? Hát Kányádinak – még ha a költészetben is? És idegen volna Kányáditól Áprily, Tompa tájszeretete, formakultúrája? Páskánditól Dsida játékosága?”

8 Csiki László: *Kesztyű*. (Igaz Szó, 1971. 1. sz. 97–101. o.)

9 Uo.

És még sorolhatnánk a kérdésformában, szónoki kérdésként feltett/megfogalmazott válaszait például a regionális vagy korosztályos alapon megközelített „népszolgálat” kapcsolatban. „Higgadtan kezdtem, a higgadtságot hiányoltam Csiki László cikkéből – és engem is elkapt az indulat. Mintha Csiki vitaindítójának hatására megfiatalodtam volna: a mi indulásunk idején uralkodó egyoldalúságot véltem kihallani a szövegéből... Ideje visszahelyezni jogaiba az esztétikumot... Az esztétikum nem feltétlenül tagadása az etikumnak – és nem minden etikus, ami annak hirdeti magát.”¹⁰ A szópárbajt végül a szerkesztőség részéről Gálfalvi György zárta le, aki mint írta, nem vitatkozni kíván a korábbi megszólalókkal (bár azért itt-ott ezt teszi), inkább az elhangzottak alapján saját véleményét kifejteni a nemzedéki kérdésről; arról, hogy műveletlenek voltak-e a fiatal írók; bátrak, becsületesek, esetleg megalkuvók; és hogy mit ért népszolgálat, illetve regionális népszolgálat alatt?¹¹

Ha a lap akkori szerkesztési gyakorlatát nézzük: vagyis, hogy mi kerül majd ténylegesen a folyóiratba, azt a heti, keddenkénti szerkesztőségi üléseken vitatták meg, de korántsem olyan parlamenti demokráciával, mint amit az *Ifjúmunkás*nál tapasztalt a korábbi években. Végül is a főszerkesztő ízlése és elképzelése volt a döntő, de ezeket lehetett vitatni, ami a kezdeti időkben nem okozott konfliktust – emlékszik vissza.

Elképzelései érvényesítését főként oly módon érte el, hogy azoktól az emberektől kért írást, kritikát, akiknek a világnézetét, az irodalmi értékekkel kapcsolatos véleményét ismerte, gondolkodásmódjuk kiszámítható volt. Viszonylagos szerkesztői szabadságához hozzájárult az is, hogy Hajdú Győző rapszodikus életet élt: néha hetekre eltűnt valahová, sőt volt olyan is, amikor hónapokat töltött Amerikában. Távollétében Jánosházyval viszont, „aki – mint felidézi – egy könyökvédős irodalmár volt, hivatalnoki pontossággal szerkesztette a lapot”, megtalálta a hangot. Aztán 1973-ban Hajdú Győző egy szerkesztőségi ülésen közölte, hogy elveszi tőle a kritikarovatot és az ahhoz tartozó alrovatokat, mivel háttérbe szorította a marxista kritika jeleseit, pl. Robotos Imrét, Kovács Jánost, Izsák Józsefet. „...ezek helyett pityipalkókkal töltöttem meg a lapot. A pityipalkók közé tartozott (H. Gy.) felsorolásában Bretter György, Szilágyi Júlia, Láng Gusztáv.” Gálfalvinak azt a szerepkört osztotta ki a főszerkesztő, hogy írja tovább szocióriportjait. Jánosházy György vette vissza a kritikához kapcsolódó rovatokat, de néhány hét múlva kezdtek tőle a kéziratok újra visszacsorogni Gálfalvi Györgyhez. A helyzet látszólag rendeződött, visszaállt az alaphelyzet, de Hajdú Győző és közte egyre éleződött a viszony. Egyre élesebbé és személyesebbé váltak a viták, „de nem rúgott ki soha. Érteni szerettem volna, hogy miért nem rúg ki?”

Gálfalvi György első kötete, a *Szülőföldön, világszélien*¹² 1974-es megjelenése után egyre gyakoribbá váltak vele szemben Marosvásárhelyen a szekuritás zaklatások. Később, a romániai forradalom idején, a városházán szétdobált iratok közül került hozzá egy dokumentum, amelyben a megyei Szekuritáте főnöke kéri a megye első titkárától, hogy engedélyezze Gálfalvi György állandó megfigyelés és vizsgálat alatt tartását. (Az „engedélykérés” ironikus és cinikus voltát mi sem bizonyította jobban, mint hogy az okok indokolásából és felsorolásából világosan kiderült, hogy egyébként is már rég megfigyelés alatt tartották.) Ugyanerről az időszakról tanúskodik egy magyarországi irat is, amit Sneé Péter – akivel Gálfalvi később együtt dolgozott a Duna Televízió kuratóriumában – juttatott el hozzá, és amiből kiderült, hogy akkor már Magyarországon is

10 Kántor Lajos: *Kesztyű vagy meszesgödör?* (Igaz Szó, 1971. 1. sz. 101–103. o.)

11 Gálfalvi György: *Még egyszer: kesztyű.* (Igaz Szó, 1971. 2. sz. 270–276. o.)

12 Gálfalvi György: *Szülőföldön, világszélien.* Riportok. (Bukarest, Kriterion Könyvkiadó. 1974. 135. o.)

megfigyelés alatt tartották. Pl. ismerték és részletesen nyomon követték, mások mellett, Lezsák Sándorral és Ilia Mihállal fenntartott kapcsolatát is.

A főszerkesztővel fennálló kiélezett viszony miatti feszült hangulatát nem kis mértékben oldotta, amikor sikerült elérnie, hogy Markó Bélát felvegyék a lap szerkesztőségébe. Markó munkásságát, versei sorsának alakulását diákkorától, tizenhat éves korától kezdve figyelemmel és nagy rokonszenvvel kísérte. „*Nekem nagyon fontos volt, hogy Markó Béla odakerült a folyóirathoz, mert addig is baráti viszonyban voltunk, már az Ifjúmunkásban közöltük verseit, írásait, de ettől kezdve egészen szorossá vált a kapcsolatunk és a magányomat feloldotta.*”¹³

Az Igaz Szónál eltöltött évek előtti, alatti, majd későbbi kapcsolatukra Markó Béla így emlékszik vissza: „*Immár fél évszázada a legfontosabb és legtartósabb barátságom az, ami Gálfalvi Györggyel összeköt. /.../ Ismerjük egymás gondolkodásmódját, egymás szokásait, és nagyon sok mindent csináltunk végig együtt. Közösök voltak az elégedetlenségeink, a harcaink, a reménysegeink, miközben nem vagyunk egyformák. Nem igaz az, hogy csak azzal kerülhetsz nagyon szoros barátságba, akivel egyforma alkatú vagy. Viszont az elveink és az eszméink azonosak.*”¹⁴

A másik támaszt a helyzet túléléséhez az adta, hogy elkezdte következő könyve, a *Marad a láz?*¹⁵ interjút készíteni barátaival. „*A csódként, kudarcént megélt állapotban azt akartam megkérdezni, hogy a többiek hogy bírták ki ezt az elmúlt tizenhárom évet, amióta elváltunk Kolozsvártól, a Gaál Gábor Körtől, hogyan emlékeznek vissza arra, hogy mi maradt meg abból, amit közösen terveztünk, amire közösen készültünk, amire közösen gyürkőztünk? Hogyan vallanak a közérzetükről?*”¹⁶

Közben a folyóiratnál a mind gyakrabban éleződő konfliktusok kezelése egyre nehezebbé vált. Bár már a laphoz kerülésekor tudta, hogy kapcsolata Hajdú Győzővel nem lesz konfliktusmentes, de azt, ami történt, és hogy végül ennyire rosszra fordul minden, nem lehetett előre látni. A már korai ellentétekre jellemző egy történet. Az *Ifjúmunkás*nál megkezdett szerkesztői programját folytatva – a nagyobb ívterjedelmeket is kihasználva – a folyóiratnál is biztosítani akarta a szociográfia meghatározó műfajként való jelenlétét, visszafordíthatatlanná téve a prózai írások közötti domináns szerepét. Ezért kerekasztal-beszélgetést kezdeményezett, amelynek vitaindító előadásaira Benkő Samut és Mikó Imrét szemelte ki, őket szándékozott megnyerni. Hajdú Győző pártolta az ötletet, mert szeretete volna meglovagolni a kezdeményezés hullámain, egyszerűsre mind a maga vitorláival kifogni annak szelét. Így átvette a szervezést. Az említetteket meg sem hívta, vitaindítónak Bajor Andort kérte fel, aki Gálfalviék törekvéseit a nyugati irodalom és ideológia divatjelenségeként mutatta be. A hasznosnak szánt párbeszéd ötletadó győzedelmes felvonulás helyett védekezésre szorultak a szellemi harcmezőn. „*Az áttörésnek szánt értekezlet anyaga Ünnepi készülődés címen jelent meg egy pártkongresszust köszöntő számban. Ismét radikális kudarcént élttem meg a történeteket, megfordult a fejemben, hogy elme-gyek a laptól, de nem volt hova.*”¹⁷

1989 nyarán egy nagyobb interjút adott a már kitelepülni készülő Beke Györgynek, ösztönös védekezőreflexeit is félredobva. Ebben elmondta a véleményét Hajdú Győzőről is, mondván: nem hiszi, hogy pórus fog járni a történelem ítélőszéke előtt,

13 *Életútinterjú Gálfalvi Györggyel*. Készítette Gáspár György. (Bp. PIM. 2012. CD 02891)

14 *Életútinterjú Markó Bélával*. Készítette Gáspár György. (Bp. PIM, 2015. CD 04109)

15 Gálfalvi György: *Marad a láz?* 11 interjú. (Bukarest. Kriterion Könyvkiadó. 1977. 103. o.)

16 *Életútinterjú Gálfalvi Györggyel*. Készítette Gáspár György. (Bp. PIM. 2012. CD 02891)

17 Ferenczes István: *Számolok a kiszámíthatatlansággal*. Interjú. (Székelyföld, 2012. április)

„mert azt is ki fogja védeni, mert van annyira körmönfont. Bármely fordulat bekövetkezhet, Győző mindig fölül marad. Nem arról van szó, hogy Hajdú Győző visszatér: el sem ment az életünkből. Ahogy a Szekuritáte sem ment el az életünkből, Hajdú Győző sem ment el.”¹⁸ A Hajdú Győző védelmére kelő magyarországi és máshonnan származó felszólalásokkal, a magatartását elfogadó, sőt például állító véleményekkel szemben mindig indulatosan lépett fel. Beke Györgynek adott interjújánál, az ide vonatkozó részt illetően, még egyértelműbben fogalmaz erről a Tokaji Írotáborban, 2007-ben: „Többfelé hallani olyan véleményeket, sajnálkozó megjegyzéseket, hogy Hajdú Győzővel igazságtalanság történt és belekergették egy öngyilkos útba. Bántja a lelkiismeretemet, bántja az igazságérzetemet, érintettségem által természetesen vállalva bizonyos elfogultságomat is. Harminchat éven keresztül szerkesztette az Igaz Szót, ebből tizenkilenc évig együtt dolgoztunk. Ezalatt az idő alatt rendkívül jelentős drámák, naplőregények, versek jelentek meg, sok fiatal pályáját segítette elő kétségkívül a lap. Amit mi Hajdú Győzőben elfogadhatatlannak tartottunk, az a magatartása volt, és ami már több volt annál, hogy egyetlen ember magatartását jelentse. Hajdú Győzőben nem Hajdú Győző fontos a számunkra, hanem a hajdúgyőzőizmus. Az az önfeladó nemzeti áruló magatartás, amely elébe ment mindig a hatalom kívánságainak. Még mielőtt a hatalom ki sem merte mondani a vágyait, kiváló ösztönrel megsejtette, hogy mit akar, persze voltak mindig is jelek, amiből következtetni lehetett ezekre a vágyakra. Egyik beszédében Ceaușescu 17 alkalommal kért áldást, mindezt úgy tette, hogy a ceaușescu magatartást összekeverte a Bethlen Gábor-i magatartással, és közölte, hogy Ceaușescu úgy védi a romániai magyarság érdekeit, mint a madárka őrzi a fészket a kaszás elől. Én önkre bízom, hogy eldöntsék: ahol Ceaușescu volt a madárka, ki volt a kaszás? A feljelentéseiről nem beszélek, több ember ellen tett feljelentést. Szembeszálltunk vele, bár a fejünkkel játszottunk. Én például még '89 előtt adtam Beke Györgynek egy elég kemény hangú interjút, ahol Hajdú Győzőt nyíltan támadtam. Ha ő '89-ben azt mondja, hogy Bátyuskák, tévedtem, akkor talán meg lehetett volna bocsátani neki. De ő nem ezt mondta, hanem azt, hogy Bátyuskák, tévedtetek, mert ez volt az egyetlen magatartás. És ennek a szellemében dolgozott tovább. Írásaiban Sütő Andrást, Tőkés Lászlót, az egész RMDSZ-t szidta. Kapott jutalmul egy lapot, az *Împreună* (magyar fordítása *Együtt*) címűt, amiben ezúttal nem Ceaușescu kéri az áldást, hanem Corneliu Vadim Tudorra. Ez az a Hajdú Győző, akivel mi valóban nem tudunk közösséget vállalni.”¹⁹ Gálfalvi György abban az évben a Tokaji Írotábor Egyesület kuratóriumának döntése alapján megkapta a tábor legnagyobb elismerését jelentő Hordó díját.

És jöttek a fiatalok. „Mindig jön egy fiatal gárda. Amikor úgy érezzük, hogy holtponton van a kultúra ügye. Én ezzel az örömmel nem tudok betelni. Ezek reményt adnak. Erőnek kell lenni abban az irodalomban, amelyik így dobja fel magából a tehetségeket.”²⁰ A '70-es évek végén ez a gárda elsősorban az *Igaz Szó*ban vonult fel. A lap hasábjain, irodalmi délelőttökön, matinékön. 1977-ben az *Igaz Szó* tanácsstermében, Markó Bélával közösen kerekasztal-beszélgetést szerveztek a fiatal irodalomról. Többek között Szóts Géza, Balla Zsófia, Tamás Gáspár Miklós, Körössi Papp József, Varga Gábor közreműködésével. Ezt követően negyvenegy szereplőt léptettek fel. Közülük huszonheten írókká váltak, kötetük jelent meg.

Már 1968-ban, az *Ifjúmunkás*nál felmerült a gondolat, hogy a fiataloknak önálló lapot indítsanak az IM művészeti mellékletből. Az 1977-es találkozón ismét megfogal-

18 *Életítinterjú Gálfalvi Györggyel*. Készítette Gáspár György. (Bp. PIM. 2012. CD 02891)

19 35. Tokaji Írotábor. Magyar tájházak – Nemzeti kultúra, regionalizmus, európai integráció. (2007. augusztus 14–16.)

20 Uo.

mazódott ez a szándék. Józan megfontolások alapján Hajdú Győző is pártolta a kezdeményezést. Összeállítottak a fiatalokból egy szerkesztőbizottságot. A tagjai között volt Szócs Géza, Adonyi Nagy Mária, Varga Gábor, Kőrössi Papp József, a szerkesztőség részéről Markó Béla. Beharangozóként, figyelemfelkeltőként jött létre az *Igaz Szóban* külön füzetként, annak negyedévenként megjelenő mellékleteként, a *Tavaszi – Nyári – Őszi* című összeállítás, a későbbiekben önálló folyóiratnak szánt irodalmi lap előfutáraként. Az elképzelés előzményének tekinthető az 1942–44 között Kolozsváron megjelent *Termés* című folyóirat, amelynek szerkesztői között, többek között, Böződi Györgyöt, Kiss Jenőt, Jékely Zoltánt tarthatjuk számon. Az akkor meghatározóan népi gyökerezettségű laphoz képest a jó harminc évvel későbbi tágabb szellemiségű vállalkozás volt. A *Tél* már nem jelenhetett meg külön füzetként, csak a lapba belefűzve annak következményeként, hogy Hajdú Győző benyújtotta a fiataloknak a „számlát”. Behívatta őket, és egyértelműen megfogalmazta elvárásait. Kerek perccel megmondta, hogy miután vállalta értük a felelősséget a politikai vezetés előtt, most ők is tegyék le a garast, és írjanak a párt mellett kiálló, annak politikáját támogató tartalmú verseket, írásokat, mert csak akkor tudja tető alá hozni az önálló lapot. Ezt a fiatalok nem vállalták, mire Hajdú Győző megvonta tőlük támogatását. De addigra már bent voltak az irodalmi köztudatban. Az *Igaz Szón* kívül közöltek az *Utunkban*, a *Korunkban* is. Annyit sikerült elérni, hogy kiadhatták – a korábbi Évkönyvek-sorozatát folytatva – az *Ötödik évszak* című kötetet, elsősorban a fiatalok írásaiból, kiegészítve a fiatal, formabontó, avantgárd marosvásárhelyi képzőművészek, a MAMŰ tagjainak alkotásaival is. De azért ennek engedélyeztetése sem ment olyan simán. Nem kevés hányattatás, huzavona után végül is szabad utat kapott a kötet.

Igaz, az önálló folyóiratból semmi sem lett.

Viszont polgárjogot nyert az irodalmi közbeszédben, hogy a *Forrás* első és második nemzedéke – amely a hatvanas években indult – együtt hozta az irodalom felfrissülését, a szocialista realizmus kánonának megtörését. „*Ez is egyfajta áttörést jelentett a hangban.*”

1984. március 7-én a Hajdú Győző és Gálfalvi György közötti viszony mélypontjára süllyedt. A szerkesztők éves értékelésénél, amit a főszerkesztő készített, az addigi maximális besorolás helyett Gálfalvi György csak jó „osztályzatot” kapott mondván, hogy politikai magatartása ártalmas a szerkesztőségre nézve. Gálfalvi egy személyes beszélgetésben magyarázatot követelt. Szó szót követett, Hajdú Győző felröptette, hogy baloldali, plebejus, demokrata gondolkodású ember nem viselkedhet úgy, mint ő, és felszólította, hogy ha ezen nem tud változtatni, akkor menjen el a laptól.

Ez erkölcsi és családja eltartása szempontjából is gondolkodóba ejtette. Végül megfogadta Székely János tanácsát, vagyis hogy ne tegyen semmit. Tegyen úgy, mintha mi sem történt volna, mert a főszerkesztő úgysem meri kirúgni. Ennek realitását főként arra alapozhatta, hogy akkorra már Gálfalvi Györgynek olyan kapcsolati tőkéje volt az erdélyi, és nem csak az erdélyi magyar irodalomban, kulturális körökben, hogy várhatóan nem kockáztatta volna meg a botránnyt Hajdú Győző. És valóban, így is lett! Gálfalvi György fellelegzéssel, megkönnyebbüléssel, lelki felszabadulásként élte meg a helyzetet. Igaz, Hajdú Győző többször feljelentette őt, és pl. Király Lászlót a Szekuritáténál, elpanaszolva, hogy a párt nem engedte kirúgni őket.

Az *Igaz Szónál* eltöltött évek alatt alapvetően a Szekuritáta háromszor indított ellene bűnvádi eljárást. Először 1975-ben (azt megszüntették); azt követően 1984-ben (azt is visszavonták); végül 1989 októberében. Viszont azt már a történelmi változások söpör-

ték el, szerencséjére, mert máig – az a valószínűleg nem alaptalan – meggyőződése, ha a viharos forradalmi eseményekre nem került volna sor, akkor a vele szembeni eljárást végig lefolytatták volna.

A '70-es, '80-as évekről, az *Igaz Szónál* eltöltött korszakról azok az emlékek maradtak benne a legmaradandóbban, amelyek a bajtársiasságra, az egymásra utaltságra és az általuk megteremtett belső felszabadultságra vonatkoztak. Mint aztán megerősítették a lehallgatási anyagok jegyzőkönyvei is: megtalálták a módját, hogy ne tudják mindenütt lehallgatni őket. Ez, és az is zavarta a hatóságot, hogy – a Szekuritáé számára felfoghatatlanul – állandóan jókedvük volt. Nem voltak hajlandóak kétségbeesni. *„Állandóan kacagunk, és főleg én. Ezek azt hiszik, hogy a vasmarkukat a torkunkon tartják, és erre mi kacagunk. Az más kérdés, hogy azért kacagunk, nehogy nyüszíteni kezdjünk.”*²¹

21 Életútinterjú Gálfalvi Györggyel. Készítette Gáspár György. (Bp. PIM. 2012. CD 02891)